

Uus Loomistöö

Rahwahariduse kommissariaadi rahvuswähemuste osakonna
Eesti seksiooni kuukiri.

№ 2

Teisipäewal, 15. weebruaril 1921 a.

№ 2

Raamatufogu töös.

Üks wõimsatest teguritest väliskoolihariduse töös on kahtlemata raamatufogu. Kuid iga fogu raamatuid ei ole veel mitte raamatufogu. Selleks on tarwis teda enne haridustöö aparaadiks korraldada ja siis töötundmisega juhtida.

Braegu tekitab pea igas Eesti asunduses vähem ehk suurem koguke. Korraldamiseks puuduvad aga harilikult jõud, kes asja tunneks, kuna nendel asjaarmastajatel, kes käd külge panevad, ühtlane ja asjalik juhatus puudub. Ka kõige wäiksemil fogu tuleb aga kohe algusest pääle nii korraldada, nagu ta korid olema peaks, sest iga fogu saab omalajal suureks, seda enam, et see meie aja elutarwiduseks saanud ja kindlasti jääb. See korraldustöö peab ühtlane ja teaduslikel alusel olema. Kohe alguses tuleb põhjusemõtteks wõtta: korraldada niipalju, kui olub lubawad, mis aga tehakse, peab nii tehtama, et ta kui wäärtus jääks.

Sättes edaspidiseks üleüldise korraldustüsimusi fogu ja ruumi suhtes, tahaks seekord paar sõna öelda raamatute nimekirja koostajadmisest.

Harilikult hakatakse vähemaiselt kogudes sellest tööst pääle, kuid hari-

likult tehakse see nii, et tal vähemalt wäärtust edaspidi pole, kui koguke koguks saab, mida warem-hiljem asjatundja juhutama peab.

Nimekirja, kühu kõik raamatud saamise järjelorrast sisse kantakse, nimetatakse inventaariraamatuks ehk kronoloogiliseks kataloogiks. Et praegusel ajal trükitud inventaariraamatuid saada wõimata, siis tuleb raamatukoduselt valmistada. Et sel raamatul kui dokumendil jäädaw wäärtus on, rohkem kui ühelgi teisel raamatul fogu korraldustöös, siis tuleb selleks kõige parem paber walida, mis käesolewal ajal üleüldise saadaw. Raamatu kaust peaks olema harilik shurnadli kaust, paberilehe suurus umbes 25×35 sentimeetert.

Kui paber raamatuks kõidetud, tulewad tarwilised joonewahed lineerida. Et joonewahede kordamisest iga lehekülje pääl wabaneba, selleks tulewad joonewahed püükirjaga ühes joonewahede algusega erapaberile kirjutada, mis lahtise raamatu laiune oleks. Kirjutada tuleb nii, et paberit pärast kahets tükkis lõigata wõiks, mis õhukesel riide pääle ja riidega raamatu kaante ülemiste äärte külge kinnitada wõiks, nii et nad lõikumustult. Klap-

pidena raamatu wähele wäljapaistmataalt kaots, lahtitehtult aga raamatu ülemise ääte jattuks oleks, päälkirja ja wertikaaljoonte algusega lehtede alt lähedast wäljapaistes. On see hästi tehtud, siis ei ole see raamat trükitud raamatust wiletsam ja on wälje lisatöö ainult igatord nitele lehtedele wertikaaljooned lõmmata, mis klappide joonile pikenduseks oleks.

Raamatu esimese kaane klappile tuleks wägutada joonewahed:

1. Raamatu saamise aasta, kuu ja päew.
2. Üleüldise (inwentaari) nimetisja №
3. Kümnendilüasteemi indeks.
4. Auhbritaabeli märk.
5. Autor.
6. Raamatu päälkiri, kelle tõlge, mis keelest ja mitmest trükkist, kelle toimetusel, trükk (mitmes, täiendatud, parandatud, kelle lisandustega), misugused anded (jaod, wihud), teated tabelite, joonistuste, diagrammide, foto ja teiste (wäwiliste, tekstis jne.) piltide kohta, raamatu kaust ja lehekülgede arv.

Neli esimest joonewahet wõiks üheleainused, igaüks umbes 15 mm. olla, viies joonewahet kuni 30 mm., kõik ülejäänud ruum aga kuwendama joonewahet jaoks jätta.

Teise klapi pääle (raamatu tagumisel kaanel) tuleks joonewahed:

7. Mitmes trükk.
8. Kelle kirjastus.
9. Kus ja millal kirjastud.
10. Mitu eksemplaari.
11. Mitu köidet.
12. Mitu annet.
13. Raamatu hind.
14. Rõwwaliste kulube hind.
15. Rõttmise hind.
16. Kellest saadud, kes annetanud jne.
17. Raamatu nimetirjoft kustutamise akti №, aasta, kuu ja päew.
18. Märkused.

Joonewahede mõõduft oleks wõelada, et 7, 10, 11 ja 12, igaüks 5 mm. laiad wõiks olla, 8, 9, 13, 14, 15, 16 ja 17, wahed 15—20 mm., ülejäänud ruum jääks märkuste jaoks (18).

Raamatud, broschüüred jne. kantakse inwentaari sisse selles järjekorras, kuibas nad saadud, saamise aja märgimiseks on esimene joonewahet. Teise joonewahetesse tuleb järjenummer, alates pääle nummer ühest. Iga raamat ehk selle anne tuleb tingimata isenumbri all sissekanda; on raamatul, näituseks kolm annet, siis wõtub ta kolm nummert oma alla. Undeks ei tule aga niisugusel korral mitte lugeda neid nõndanimetatud wihke, mille wälje harilikult ajakirjad ühe ehk mitme andelisi suuremaid raamatuid wälja andsid; need on lihtsad trükkpognad ja sünnitawad alles siis teatava arwu andeid, kui seda sellekohasil eralehtil ja raamatu eeslehel wõeldud on. Isenumbri alla tulewab ka ühe raamatu mitu trükki, kirjastust, tõlget jne. Altnult täiesti ühenimelised ja kõigiti ühesugused raamatud lähewad ühe numbri alla ja nende arv märgitakse 10 joonewahetesse (mitu eksemplaari); need on n. n. dublettid. Kui mitu raamatut ühte köidetub, tuleb igaükshele ise nummer. Nummer, mille all raamat inwentaari sisse kantakse, tuleb raamatu pääle kirjutada. Wäga soomitaw oleks selleks kōhe pitsat tellida, umbes 5×3 tsm. suur, kus pääl oleks raamatutõgu nimetus, all pahemal pool joon mitte lühem kui 15 mm., mille pääle ja alla pärast raamatu sisse ja tähestiku märgid tulewab (inwentaari joonewahed 3 ja 4); joone järele tuleks peenelt Inw. № ja selle järele punktiir, kuhu siis inwentaari nummer pääle kirjutakse. Stamp (pitsat) ise tuleb raamatu esimese lehe ülemise pahempoolse ääre pääle. Pitsati asemel prüungitakse ka trükitud raamatumärke, päälekleepi-

kui tšensuuri aeg, eesõna allakirjutus jne. leialse, märgitakse farnane aasta klanritesse ( ), nagu kõik klanritesse tuleb panna, mis eeslehest mõetud pole, selgitamistega aga tarviline on. Kümnenendasse joonewahesse märgitakse, mitmes eksemplaaris raamat on, s. o. mitu täiesti ühejugu (ühemisel) raamatut on. Kui dušletti äraanda mõeldakse, ei märgita neid sinna. Üheteistkümnenendasse joonewahesse märgitakse mitmes köites raamat on; kõlmatu raamatute siselkirjutamisel tuleb see joonewahesse esialgu üheks jätta, kuni raamat kõlmetud saab. Kahesteiskümnenendasse joonewahesse märgitakse raamatu annete arv, see on niisugusel korral, kui üks raamat ühes köites mitu annet sisaldab, mis ühe numbri alla siselkirjutatud; ja aga iga anne üheksikvalt ja oma numbri all, siis tuleb niisugusel korral joonewahesse 1 kirjutada.

Ünna märkimine on praegusel ajal teerõllesannu ja et ta arwatawasti oma mõtte täiesti kaotab, siis wõiks selle töö eistigu tegemata jätta. Kaheksanda aega teha, siis tuleb märkida:

Kolmeteistkümnenendasse joonewahesse raamatu hind sel ajal, kui ta trükkist ilmub (mit umbes: kuni 1914 a. il-

munud — 1/2 kop. üks lehekülge, kui hind selhub pole, pääle selle kuni 1918 a. — 1 kop., 1918 a. alates 5 koplast 50 ja rohkem; mitte raamatukirjastatud hinnad märgitakse klanritesse); neljateistkümnenendasse — muud kuulub, mis raamatu saamisega ühenduses (saamine peetiga, aratoomise eest makstud ju); viieteistkümnenendasse — kõlmitse hind, kui raamat kõlmetud on.

Kuuneteistkümnenendasse joonewahesse märgitakse jõe eht ajutus, kelle täest raamat saadud ja kuidas saadud (õrta, ammuksena ju.).

Seitmeteistkümnenendasse joonewahesse tehtakse siis märkus, kui raamat wõnabuse päwast logus kõrwaldakse eht tabuata on kinnud.

Kaheksateistkümnes joonewahese on igasuguste märkuste jaoks, mis ette tulla wõiwad. Kui need aluseksuded inventaari raamatu kirjutamisel kõlmetud ja töö kõlmitse poolest selgelt tehtud, on jamaafel kõlmetud jadau wõiwat ja teised kõlmetud siis kogu korraldust kinnu süateemi järele laien dada, niisama nõuete kohaselt täida.

Peterburis,
30. XII 20.

B. Põhhtitsky.

Õigekirja ülesanded kehalises töös.*)

Tarwilist on algul kindlale ja lõpu kule õisufele jõuda, misugune osa on kehalisel tööl koolis. Kõigile on selge, et töös peab loogu kooli süsteemile ain fets panema. Kuid sellega ei ole küsi mus wael lahendatud. Kas on keha line töö ühe eesmärgiga kui üks õpa atsetest eht ei? Kas on kehalise töö, kui üheksikwale õpainele, õpetamine õpewäärmsline, näi nseis, emakeele õpetusele eht ei? Wastus peab selge

ja kindel olema, sest sellest oleneb töö kooli ebasõpiline arenemine.

Kommissjon on selles küsimuses õis u tawalt kehalise töö kui täisõisufelle õpaine poost nnes koolis. Kommissjon on sel wõatepunktil, et kool on ühis kõneline õutus, mille ülesandeks on wõatmistada tulewaid kodanikke tule wiku tööle, mis suuremal osal neist kehaline saab olema. Meie ajal kooli ülesannet pürata ainult puhtintellek tuudale arendamisega tähendats kooli ainult ühistõnna ülemõitõide teenis tufets, õlgugi et see koolis wõidats

*) Hariduskommissjoni ülesandete kooli wõatmistada töö kommissjoni ülesandete kooli.

tööb, kui õpetetöödi tarvitada. Kooli demokraatiseerimine tähendab kõigepealt ta korraldamist laiade hullade nõutele, s. o. võimalikult täielikult kasvandik- lude ettevalmistamisesse nende tuleviku ülesannetele — otsetõhete valmististe kui ka materjalsete väärtuste loomisele.

Seepärast arvab komisjon, et ainus töökooll peab tehnilises töös samasugused ettevalmistavad ülesanded teadmised andma, nagu hästi korraldatud vana kool seda ainult puhtvalmistises töös andis. Seda ülesannet võib konkreets- ferida järgmiselt:

1) Oskus tegelikult ümberlüüa val- mistuse päänähtudega, alates kõige lihtsamast (haavritest jne.) ning lõpe- tades praeguse aja mitte spetsiaalküpi- liste masinatega.

2) Tutvunemine valmistuse alus- ainetega, nende omadustega ja hariliku tarvitamisega.

3) Tutvunemine valmistuse alus- profiisega, mis võimaldavad teata- wate ainetest vormi eht omaduse mündet (näit, tule mõju rauale).

4) Ügal ühtlul juhtumisel tehnilise töö tarvitamise tähtsus, teiste jona- dega, selle töö arenemine, „kultuur“. „Kultuur“ jaguneb: a) punktipäätises arusaamises nende eht teiste valmist- tuse abinõude, materjalide, profiisega ja produktide ning nende omaduste valmistamise põhjustest; b) töö teatavate alusõhete omandamises, mida on kätte saadud aastakümnete praktikas; c) paremate tehnilise töö õpetustega tut- vunenemises ja osamine neid analüsee- rida väljatöötuse, wastupidamise, vä- lise kaju, vastavõetluse, jdu kolmehoiu juhtes jne.; d) tutvunemine tehnilise ajalooga algteadustega ja päd valmist- tuse abinõude arenemisega.

b) Tehnilise töö „intuitiivne“ arenda- mine „kultuuri“ ja iseseisva loomise laudu sel alal, loomise laudu, mida välja kutsunud ja kaitstud koolijaha- ajad. „Intuitiivne“ ei võimalda mitte

üksi mõttekujutuse ja ilutunde tarvita- mist tehnilises töös, vaid lubab ka mõnefuguseid teadmisi omandada, mis kujunewad taunis teerulistest teoreeti- listest väljaarvamistest.

6) Oskus ligeneda iseseiswalt liht- samatele tehnilistele ülesannetele, mida üles seadnud tegelik elu, kalduvus kõiki puuduwaid tõsiastju leida, valmistuse profiisega määramise ja korralduse, ühe- sõnaga, — valmistawa töö „algatus“ arendamine.

7) Side finblustamine töö ja prak- tika, waimlise ja tehnilise töö wahel kõigile teoreetiline omadusega teadus- tele tegelikult alust panues.

8) Kalduwuse arendamine ühistõn- duse töö korraldusele koolis, laialiselt kallekriiwseid profiisega tarvitusele wõttes.

Nende ülesannete teostamine tarwi- tab teatavat programmi, analoogilist programmi matemaatikas, loodustea- duses, geograafias jne. Komisjon arvab, et ülesandest juures wõib see programmi järgmine olla:

Kool peab oma kaswandiketele teatava arusaamise andma inimjoo valmistus- tegewuse pädaladelt. Niiisugused alus- alad on:

- a) põllumajandus;
- b) puutööstus;
- c) metalltööstus;
- d) ehitustööt;
- e) energia (jõumajate, hallikate kor- raldamine ja tarvitamine).

Kuipalju juttu wõib olla teistest valmistusteharudest (tuumise, elektro- tehnikast, kingisepa, kellasepa jne.), siis peab neid ainult juhtumise tutwu- nemisega rakuduma ja piirbuma kas- wandikete ettevalmistuses nii, et nad wõiks iseseiswalt õppida seda eht teist valmistust kui seda neile tarwis läheb. Mis puutub aga pädharudeesse, siis on waja neid selgusele jõuda, misugused on valmistuse päänähtud, materjalid

ja tööpõhise ja ka töö alusõtteid. Töö isiklikus loomis peab kõiki neid elemente sisaldama.

Selle kergenduseks ja ka jatkavaks

tööks on tarvilikud koolide muuseumid, kus oleks näited töö ja tehnika arengimise ja ka kooli raamatulogu sees asjas.

Operaamat ja töökool.

Wana kool asendus püüas alalt õpetusele, andes operaamatutele suure tähtsuse, kui õpetuse tarvilikule asjale.

Ei selgusele jõuda töökooli ja operaamatu vahetorra kohta, on vaja kindlaks teha nende mõlemate mõisteid.

Töökool on kommunistlikus ühiskonnas mõistetav kui kasvatusorganisatsioon, kus lapsi kasvatatakse looma töö teel laste kommuuna elu olulorras.

Miivisi on kommunistlike ühiskonna laste kasvatusel ühiskonnale eraldatud hariduskulud. Mõistatus ei teja selles, et misjuureski looma elu, vaid selles, kuidas organiseerida koolitajate laste ühiskondlikku elu, kuidas kasvatada neid isetasvatusel, isetegemisel, ümbritseva olulorra kaastegemisel.

Viimane etendab kasvatusel suurt osa, sest inimene saab sündimise filmipilgust alates kasvatusel selles ümbruses, mis on ühelt kasvatusel pädeguriks. Inimest õpetab elu ise, mida uus kool arvesse peab võtma.

Selle järele on selge, et õpetaja kui kooli tegelase ülesanne on ümbruse organiseerimine ja ka see, et ümbrus ning teised kasvatusel tegurid (loodus, kultuur, töö) mõistatavad inimese oomust, kergendatavad tema edeneise ja vabaduse kasvu.

Wabadus aga ongi loodusliku jõu looro mõitmine ja ta jõu kasutamine oma olemise ja loogu edeneva kultuuri huvides.

Kooli organisatsioonide ülesanne seisab selles, et leida loobuses paremat

kohta laste kommuunale ja ka aidata kooli ühiskonna organiseerimisele kommunistlikel alusel, s. o. tähtliku omavalituse ja isetegemise alustel, mis peab olema kommunistlikes ühiskonnas, et organiseerida kõiki töö vorme iga lapse kasvatusele ja annete järele ja selle järele viia kooli olulorda ülemäärani kultuuri, teie valmistuse abindud ja tehnik ja kunsti töökoolid, sätel hulgas ka trükitööanduse.

Endise korralduse järele ujutatav kirjandustööd kooli operaamatute näol üle, alles sünduslikud õpilastele ja õpetajale sel ajal, kui teised kirjandustööd kooli seinte vahel kas hoopis keelatud olid eht kandis juhuslik iseloomu.

Operaamatuid teistest raamatuid eraldab nende sünduslik tarvitamine, mille pärast juba neid töökoolis tarvitada ei võt.

Sellest on aga wähe, operaamat on lahutamata seotud kindlalt määratud programmiga, millel ei ole kohta wabas loomas koolis. Kool on üles seadnud individuaalse ja isetegemise põhimõtte ja ei võt õpilast kõita programmiga.

Wõib ainult juttu olla niisugustest programmest, mida loomad õpilastele ise oma tööpõhises, siin wõidakse luua ka „operaamatuid“ oma enese tarwiduseks.

Kõiki raamatuid ja õpibindusid tarvitab iga õpilane aga wabaduse järele, sätel juures juhitud oles pädasjaltsult oma enese wakkust. See juures wõitwad olla ka niisugused

raamatud, mida õpilased tarvitavad õige sageaasi, — käsiraamatud mitmesuguste küsimuste üle ehl indivi-buaals. It vastavad raamatud ja õpe-abinõud.

Ühesõnaga, kõik trükitööd võivad olla ja peavad olema koolis kui õpeabinõud, aga mitte kui õperaamatud; jään juures peab veel koolil olema õige paremad ja mitme-keelised õpeabinõud.

Sebatama peab ütlema õpeabi-nõude kohta õpetajale, — eeskätt töökooli pedagoogika ja me-boolika üle.

Ülema tähendatust järelhates, ei-tates õperaamatuid ses mõttes, mis anti raamatutele vanas koolis, peab töökooll kõik jõe eeskujuliste kooli raamatukogude ja muuseumide orga-niseerimise pääle juhtima, mis sifal-

batfid raamatuid ja õpeabinõusid igale eale.

Seda hulka kuuluvad teaduse ja kirjanduse klassikud, kogu-tööd ja käsiraamatud eri-küsimuste kohta, igasugused kursused mis annavad teaduse kokkuvõtte tea-tava ringi ainete ja küsimuste kohta ja lõpuks igasorti vormi ja süsteemi näitlikud õpeabinõud.

Midagi enam ei kujuta uus kool raamatute juhtes, sest ta eesmärgiks ei ole lasti raamatute jä-rele õpetada ja kõiki ühes ja samas asjas õpetada. Töökooll püüab ainult kaasa aidata kultuurliste nõuete ärkamisele õpilases ja rahuldada tema huvi teaduse ehl millegi muu lastu-litu asja vastu.

M. A. Poljanski.

Näitlikud õpeabinõud töökoollis.

Näitliku õpetuse meetod on viimasis aastais enesele koolipraktikas niivõrd väljapaistva koha omandanud, et mõ-nede õpetajate hulgas isegi hoiatavaid häält kuuldavale on tulnud nii laia-lise, tihhi äärmuse minema valmis näitlike õpeabinõude tarvitamise vastu. Ühel ajal selle nähtusega tekkisid ka teised näitliku õpetamise teed, — mitme-ujulised praktikalsed tööd, mille abil pidi saavutatama õpilaste ihelege-vust ja arvustavat seisukohta oma ja seltsimeeste töö kohta; pääle selle and-sid need tööd loomulikult alalise või-maluse õpilase algatusele, virgutafid temas otsimise, loomise jne. vaimu. Ühenduses sellega jäid juba vähemaks mitmesugused kabinetid veis ehl teistes asjus; oja kabinetist tegid õpilased ise, ilmusid oma tehtud abinõud, mitmesu-gused kollektioonid jne., mida õpilased ise valmistanud.

Kuidas maadata näitlike õpeabi-nõude küsimust töökoollis juures?

Peab tähendama, et sellest küsimusest üle saada aitavad meid eiteks need uued woolud pedagoogikas, mis juba loomulikult tähendanud uued teed ka selle tarvitamiseks koolipraktikas, need on — õpilaste iheiseiswad tööd, — tööprouffid, mis peavad täielikult puutuma näitlike õpeabinõude ala. Teistes on selle küsimuse praktikalsesst küsjesst otjus: amine ligibalt seotud uute programmega, kuid et uued programmid veel lõpuisefks ei ole kujunenud ja tõepoolest võimara kõigile kohtele pro-gramme kindlaks määrata, — ei ole veel selleks tarviliku elupraktikat ja olemaid programme ei ole kooli-raktilis kiinitanud, mispirast siis arusaadav on, et siin ainult üleüldisi tööprouffese joone näitlike õpeabinõude alal tähendada võid.

Silutööl püüame oma arvamisi näitlikke õpeabinõude kohta töökoolis teha tuua. Cestlõtt tuleb järgmist tähendada:

1. Näitlik õpeabinõu peab koolis niisugune olema, millest täielikult aru saadakse ja mida võib omandada kõigis ta osades ja momentes see, kes teda vaatleb.

2. Näitlik õpeabinõu ei pea sisaldama niisuguseid osasid ja momente, mis õpilasele osalt ehk täiesti arusaamata.

3. Iga näitlik õpeabinõu peab sisaldama endas pääle materiaali, mis kinnitab mingisugust nähtust, veel kunstilist elementi: õpeabinõu peab olema ilus.

4. Näitlik õpeabinõu, mis töö ei anna õpilasele omandamisel, ei ole koolis kohane, ta ei pea rippuma seinast, et õpilane selle puhta eestjuu järele ei sõrdataks oma kätega sabloone, millega ta hävitaks oma enese algatuse.

5. Näitlik õpeabinõu (isekranis loodus- ja geograafia) peab peegeldama kõige päält kohaliku loodust.

Cestlõtt lähtepunktist minnes puudutame käesolevas märkuses mõnda näitlikku õpeaine vormi. Meie oleme, võib olla, liiga ühiskondlikud, kuid läbitõlmine ja lõkku puutumine õpetajate massiga sunnib seda materiaalina andma I astme tööliskoolidele. Waatame n. n. tehnoloogilisi kollektioone. Meie näitab, et töökoolis ühiskondlik ei ole tarwidust tehnoloogiliste kollektioone järele („Käsi ja mida temast tehakse“, „Mänd ja mida temast tehakse“ jne.): neid kollektioone peawad õpilased ise töökoolis valmistama. Nende kollektioone saudu on kõige päält kerge ja kohane läbi wiia „õpeainete“ printsiipi, nende valmistamise juures on õpetamisel kerge ammutada materiaale iga koolis õpetatava aine alalt. Wõtame näituseks kollektioone: „Taum ja mida

temast tehakse“. Seda kollektiooni valmistades võib kõige päält waadelda tamme botaanilisest küljest; ei saa seejuures ka mõõda pääfeda selle puutõu kaswust geograafiliselt, on võimalik tabeli juure tamme lastõu kohta kaaristi valmistada, mis puudusid walmis tabeli juures; siis võib tutvuneda tõrubega, — see puutub juba zoologiale; selle puu tehnoloogia arwab sarnase pildi, mis waldab wältawaks ajaks terwet õpilaste grupet ja annab üsna tuntawad ja wiljalaid tagajärgi. Seejuures võib weel wärrelda ta soojusande wõimu mitmesuguste puude ja muu kütteainetega, mis wiib mitmesugustele matemaatilistele arwamistele. Kirjandus annab aga võimalust tutvuneda looduse piltega neid kirjeldates meistrelitkes sõnust. Seejuures ei saa uuustada õpilaste eneste piiridest, wärwi ja pihiatid selle ehk teiste momente õppimiseks mitmel aastajal, mis selle puuga ühendub. Kui materiaali niisugust on läbi töötatud, siis on seda waja kinnitada, waja kogu korjata eraldi tabelile, ühte kollektiooni, — ja siin algab uus töö — töö pappi liimiga, nüüdiga jne. Pappi juure on waja asuda samuti uurides pappi end, teda õppida; seefama puutub liimise, nüüdise ja muusse. Ennem saabi niisuguse walmis tehnoloogilise kollektiooni näitamisega ühel tunnil walmis, mis sünnitab ilusa „tabeli enese wäljaastamise“ klassi sees, kuna lõppresultaat wäga pääliskandne oli; siin töötas ainult film ja kõrw, ei wõinud tegewusest osa aga käsi, puudus loomise algatus jne. Soopis isefugune resultaat saab tamme uurimisel niisugusel järjekindlal wiisil, kus õpilased ise kollektiooni valmistawad (kollektiooni valmistamist võib anda ühiskondlikele õpilastele kui ka wähematele grupele). Uurimise jautust mitme puu kallal võib ette wõtta kogu klassi ja grupe wahel, kui tahetakse laiendada ja silwendada

lõpuresultaat: üks grupp uurib tamme, teine — kaste jne.

Töö juures niisuguste kollektiiv-õnise katal tuleb õpetajal filmas pi-baba ka küsimuse ajaloolist elementi ja tarvitusele võtta vastawat kirjandust jee küsimuses, mis jeba ehk teist oja walgustab wõimalikult mit-melt waatepunktilt, siin tuleb kätte wõtta loodus — ajaloo raamat, ise-äraline käsiraamat, ensiklopeedia jne.; õpilane peab õppima uurima, peab püüdma neist raamatuid lähikese kol-luwoitte, aruande teha, nende raama-tute järele peab õpilane kokkuseadma tükid nende ehk teiste tabelite objek-tele, peab kokkuseadma seletawad tekstid niisugustele tabelitele. Weel suu-remat huwi wõib äratada niisugusel ärkilaskjalisel, järjekindlal uurimisel „toiduainete“, linatööstuse, kanepi-tööstuse, sawitööstuse tabelite loo-mine. Niiviisi on lugu kooli tehnoloogiliste kollektiivõnega, mida seni suurel määral walmistati mitmesu-gused töölised ja mida õppis peaaegu kõik koolid, oma küsimuses selgele ja lihtotjusele jõudnud. Tehnoloogilisi kollektiivõnne walmistawad õpilased koolis ise. Töötubadele jääb sel ajal walmistada tabelisi wäliskooli töök, mitmesugustele muuseumidele, rahwa-majadele jne. Et õpilased ise wõiks niisuguseid kollektiivõnne walmistada, selleks annab hariduskommissariaat kooli-le mitmesuguseid materjaale (pappi, korki jne.), kuna koolid juba sel tewa-del peawad tagawaraks muretsema tööreid loodusajaloolisi materjaale; neid tagawarasiid peab nii korjama, et neid wõiks wõhetada haridus-kommissariaadiga teiste materjaale wasta.

Õpulis aitab „näitlike õpeabi-ndude“ küsimust lahendada ainia töö-kooli seadlus. Waatleme kõige õpe-õpismisid kõhte sellest seadlusest, mida

püüame siduda näitlike õpeabindude tarwitamisega töökoolis.

Meid huvitab jee asias § 12. Koolielu aluseks peab olema walmis-taw töö . . ., ta (walmistaw töö) peab orgaaniliselt ligidalt seotud olema õpetusega, mis walgustab kogu ümb-ritsewat elu . . ., ta (walm. töö) peab tutvustama lapsi waga mitmesuguste walmistuse wormidega . . ., ta (walm. töö) peab olema loom, rõõmus, waba wõgivaldõusest wõtetest õpilase isiku katal ja plaanilikult ning ühiskondli-selt organiseeritud.“ Kõnda siis, kait peab asendumata koolis walmistawale tööle. Koolis peab kõige eesotsas olema töö, tööga peab õpilane oma asja algama, tööga peab ta ka lõpe-tama. See ei tähenda muudugi, et õpilane kogu päew tube koristab, puib kamaab jne., nagu sellest aru saib mõned „suured pedagoogid“ paa-linnades, ei sugugi, sest õpilase töö peab kõige päält rõõmus ja waba olema. Kuidas ligineda sellele walmistawale tööle „näitliku õpeabindu“ waatepunktilt teistes nähtustes? Weile näib, et igasugune näitlik õpeabindu peab puuduma õpilaste filme ees, — ta peab ise ilmuma ühijest tegevusest, ühijest arutamisest iga looduse nähtuse katal, selle ehk teise fakti juures jne.; sest iga ilmutus koolielus annab riikalistu materjaali õpetamiseks. Näituselts üks „töögi“ element — ahju kütmine — annab määratu haridus-lise materjaali. Muudugi wõib jeba majanduslist tarwidust idaita õpilaste abil (nagu lihtsat harilikku mehaani-kalist töök), kuid see on „suure peda-googi saboteerimine“, see on näri mehaaniline töö, kuid jeba nähtust wõib niisuguse pildina tarwitada, et ei jattu mitmest nädalast selle küsimuse mitmeküljusest waatlemiseks. Puud ise ja nende soojendawa omaduse wõrb-lemine, — ja siin tekib ieenesest kol-lettõiooni walmistamine, platatite tege-

mine, siin on waja tehnikalt minna õpilastega küsimise juure, kuivastu on waja seda eht teist kätet ahjule, kogu koolile ja teha wastaw arwamine ja kokkuvõte. Teised küttes ja nende võrdlus; millega õpetaja teistes maades; ahjude ehitus ja ahjude arenemine lihtsast koldest kuni keerulise aurutatlani ja lefikütteni (jälle võib saada iseiseseiswaid joonistusi, ahjude mudelid, selle töö juures wõivad õpilased võimalikult järele uurida neile seni nägemata suitsuawastust). Wiisnugust mõju võib nende pääle awaldada kuuskil raioonis eht kallas ehitatav ahi eht tekkite!)

Selle töö juures on waja õpilastele aegajalt anda kätte joonistusi, läsiraamatuid ja warsti wäljendunud neis „inseneri anded“.) Ahjukütmine ise annab suurt materjaali füüsikas ja keemias ja on waja oskusega selle pääle ainult juhtida, seades üles küsimusi, näit. tömbusest, õhu waheldusest ruumis, mida teha õhuknaga kütmise ajal, (kas parem ühel eht mitmel ajal kütiti ahje kütta) jne.

Waja on lihes õpilastega neile küsimustele wastuseid osida mitmesugustes raamatuis, läsiraamatuis, teadusföneraamatuis jne. Kuid mingil tingimisel ei ole waja nende nähtuste üle jutustada, nagu seda enne tundides tehti; waja on õpilast ainult aidata wastuse ossimisele minemiseks, teda tagant kütata ja parajal ajal õigele teele juhtida. Need on kõik iseisewad waatlusid, iseisewad uurimised ja iseisewad seletused, kuid samal ajal ka alatine kätetöö ja loom

algatus selle eht teise mudeli eht plakati jne. walmistusel. Ei ole wiga kui õpetaja ise ei oska üht eht teist nähtust seletada, sest elawa huwi tõttu võib õpetaja ihes õpilastega õiget teed minnes wastust leida ümbritsewast elust ja loodusest.

Tõuseb siis, — jääb tahm, tahm määrab, kuna sellegi õpilaste ütlus, et „tahma pannakse wiiski hulla“ wiib tutvunemisele, kuidas wiiski walmistatakse. Ahju jät tuht, — mis see on? Siin on jällegi küsimus tuhast ja tema tarwitamisest, ta hoidmisest oma kooli juurewilja aiale, kuni kewadeni, kuha eff-küts heinamaal, p kull; ja kui maakooli õpilased kordki jeda efekti näewad, võib kindel olla, et tuhaga meil edaspidi nii hooletult ümber ei läida ega asjata ära ei heideta. Ahju kudemise ajal pandi teemassin üles: mis on wagt, hall kord masinas, teemasina higistamine, keemine? Õpilane pani toru süja täis; üks õpilane pani alguses uuliseid süja ja pääle külmi, teine õpilane alla külmi ja pääle tuliseid; teisel korral haklasta teemasinat kütma põlewate peerygudega — peered kustuvad — mispärast? Kõik need küsimused keerlewad sarnaste nähtuste juures parwedena meie ümber, need on juba nähtused füüsika ja keemia alalt. Nende nähtuste juures on muidugi tarwilikud ajaloolised järeleuurimised ja ekskursioonid kultuura ajalooale; sarnased ekskursioonid elustawad tuuwesti ümbritsewate nähtuste uurimisi ja võib oletada, et järeleus on kõige parem — siin on huwi ja õpilaste iheisew töö wäljendab nende liikuid omadusi ja on kollektiivne töö. Nende näitustega piirates tähendame p hendasatult, et igat ümbritsewast nähtust võib rikkalikult ja laialt illustreerida, luues koolis õpilaste eneste kaudu mitmesuguseid tabelid, plakattid, kollektiioonid, mudelid, joonistused jne.

1) Pääle niisuguste, ka pääliskandsete waatluste, wõiwad õpilased, iseäranis maakoolest, wälksemale ahjude ehitamisele asuda, näit. laudas, talumajas, linnude kaswatusruumis jne.

2) Wanast koolis wäljenduid niisugused „säbemed“ raskesti, kuid warsti lämmatastid jeda „teaduse“ ja „õpaine“ „portsjonid“, millega tuubiit päid ja närisstatud isit wiidi harilikult maale ritta.

Gesti keskraamatukogu Wenemaal.

Gesti töörahas Wenemaal on asunud oma kultuur-haridusliku elu ülesehitamisele. Selleks puuduvad tal igasugused kodanlike korra jäämused pärandusena. Neid kasutab kodanlus veel ise Gestimaal. Wenemaal aga puudus Gesti kodanlusel haridusline ja kultuuriline warandus täiesti. Ka ei olnud Gesti töörahal enesest endisest ajast Wenemaal midagi juuremat. Sõit ta pääorganisatsioonid, ja waimline warandus oli Gestis.

Seda arwe mõttes otsustas Gesti Tööraha Ülikool Peterburis, septembrikuul 1920 a. oma raamatukogu riiklikku materiaali süstemaatiliselt korraldama asudes, k i l kogus leidurad Gesti keelseid ja Gestit käsitawad muukeysed raamatud eraldada Ülikooli raamatukogust ja neid aluseks panna Gesti Tööraha Keskraamatukogule Wenemaal. 27. novembril oli mõlemi raamatukogu ja nende juures asuwa lugemistoa pidulik awamine.

Dühifest ülewaadet töö kawatjuste ja senise tegewuse kohta tehes oleks kõige wäärt nimetada põhimõtted korraldamiseks, mis üleskutsena „Edasis“ 9. oktoobril № 225 awaldati. Gesti tööraha keskraamatukogu peaks kujunema ajutusel, kus sõit leidurad, mis veel trükitudist olemas ja k i t jee, mis nüüd ja edespidi ilmub ja kust ühilaft teiste suuremate ja wähemate Gesti keelsete raamatukogude korraldamiseks juhatust ja ainer saaks. Kogu peab omama arhiivi kaju, kus iga raamat kõige wanemast kõige uuemani leidurad ja teaduslike tööks kõigile waba oleks. Teisets kogu juure tuleks asutada ojatund kõigi trükitööde kogumiseks, millel isene est kirjanduse wäärust ei ole, kuid mis koguna pidi omnaks ajajärgu kultuuris. Kolmandaks ülesandeks oleks veel korraldada

kogu juure trükitöö muuseum, kus leidurad raamat kõigil arenemisastmil, alates käsikirjaga ja lõpetades kõbedud raamatuga, kus leidurad aine ja abindude proomid, modelid jne., mis terwe piidi trükitöö arenemiseft alguseft meie päiwini annaks. Raamatukogu juure koguneks käsikirjalist materjaali, dokumenta, kirjawaheust, statistikat jne., mis kogu lähtja, materiaalina arhiivisijest käidurad.

Kogu tehnik se k i l jee korraldamine peab teaduslik-näitlik olema, selleks peab ta k i t uuemad raamatukogu korralduswiisid teostama.

Dubletidest seatakse ladu k i t k, mis tekiturad suuremaid raamatukogusid warustaks, Neid ja palju teisi ülesandeid mõib keskraamatukogu aga ainult siis teostada, kui teda k i t teotawad, kellel see ühel eht teisel wiisil mõimalik. Ja seepärast pöörus nimetatud üleskutses ja teeb seda korraldust keskraamatukogu kõigi poole teotuse saamiseks. Saattu siis k i t, kellel saata on seetõhast materiaali.

Tarwis on wanu ja uuemaid Gesti keelseid raamatuid, ka waimulikke, lehelest jne., k i t raamatuid teistes keeltes, mis Gesti elu käsitawad, k i t wanu ajakirju ja ajalehe numrid, igasugu lendlehti, seinalehti, piltega iustatud ajakirjade ük i t uid lehti (ka katkisi), pilte ja ülesõidteid (piltkogusje), noote (noodikogusje), huiwitawat kirjawaheust, käsikirju, päweraamatulisi märkusi. Sõit Gesti teele trükitõjad ja trükitöölisjed saattu, wananematest ja alati edespidi ilmupateft trükitöödest mõne eksemplar (ka kõigekühisematestki, nagu liitmetakardid jne.) Ka ük i t uid raamatulehed, poolitud raamatud, wanad kalendrid jne. on tähtsad. Mida rohkem eksemplariid saob, seda parem, sest dubletid lähewad teistele kogudele. Sõit raamatu-

maastuogitatšiooni osketehelets saaduseks tuleb pidada. Nsunnitke hulgas on määrgota tungi kultuurharidusliigest elust osamõtmiseks ja päewakõsimuste lahendamiseks. Gesti poliitilise klubi poolt korraldatud waidlusõhtuile kogub alati osawõijaid murruno, mis tunnistajaks, et Dudowa kreisi asunikud, kes seni wainaliliselt dige arenematus, peagi arusaamisele jõuawad, et ei keegi muu, ka mitte „demokraatlik“ Gesti, ei korralda meie elujärge, waid peame seda ise tegema.

Lastepidu. Dudowa I astme kooli korraldas 27. detš. 1920 a. mitmelelise eestlasega lastepidu, kuhu kogunud oli lapsi ja wanu dige rohkel arwul. Sm. Lectus awas pidu kõhile kõnega praeguse aja kooli ja õpetarwa kohta. Kõnele järgnesid lastekooli laulud ja mitmesugused ettekanded, mis ühikasti korda läksid. Lõpul tänas Sm. Lectus pidulisi ja pidu korraldajaid W. K. P. Dudowa kreisi komitee Gesti seltsiooni nimel, tähendades, et pidu annab selget tunnistust, et niikasti tepsed tutt ka wäenmad on wastawalt tõdrahwa waimule arenemise teel.

Puhledõhtu korraldas Dudowa Gesti poliitiline klubi 21. detš. segaeestlasega „lastenädala“ puhul. Ettekanti kõne lastelõuawastest andises ja praeguses ajaloo kohta. Rahwast oli kokku tulnud dige rohkel arwul. Puhas sissetulek, ligi 25.000 rubl., läks lastenädala kasutusse.

Wõõrtõmi ja Pestomi Gesti asunduses elawad asunikud dige jõulalt, paiguti paistab filma küllus, kuid kultuurharidusline töö on täitsa wima eale plaanile jäetud. Kodid on olemas, kuid asunikud ei suuda nende tähtsust hinnata. Mõlemis asundustes on koolimajad päris armetus eisu korras ning ähwardawad warstigi kokku langeda. Sagunenud koolimajade

karwal seisawad aga toredad kinnistid ehitatud ja ilustatud palvemajad wõl kirikud, kus rahwast endist wiisi pimestase. Nsunnidustes on noorsugu rohkesti, kes aga igasugusest tegemusest eemal seisab, sest puuduwad juhtiwad jõud.

S a m b u r i k r e i s. Wreda walla Noobitsa asunduse elanikud on waimili eit ajast hoopis maha jäänud. Puudub teadmus ja arusaamine ümbertsewast elust. Mõne aja eest asutati klubi, kuid see jäi kohe surnud punktile. Maamataukoguga on lugu samuti. Wanemad inimesed käiwad 10—15 wersta eemale olemasole kirikusse, nooremad saadawad oma waba aega tantsudõhtute ja muu alawäär tuslike lõbuga määda. Kultuurharidusline töö edeneks, kui wähegi organiseerimat jõudu kõhale saaks.

Kiteerino klubi aastapäewa peeti 6. weebr. s. a., millest osawõtma oli ilmunud umbes 100 inimese ümber. Pidu awamisel mängis pasunakoor Internationaali; sellele järgnes kõhliku I ja II astme G. kooli juhataja Sm. Skalani kõne. Oma kõne esimeses osas käsitas ta tõdrahwa klubi ülesandeid, teises osas — klubi aasta tegemust. Klubil on 80 liikseline laulukoor, 10 liikseline pasunakoor, näitekupe, laste-, muusika- ja lauluringid, pääle selle weel raamatukogu. Ningid tõdawat korralduslikult ja nehit wõetake huwitusega osa.

L u u g a k r e i s. Wägede asunduses oli 6. weebr. s. a. Karl Marxi nimelises klubis pidudõhtu. Sm. Deppi kõneles kultuurhariduslise töö tähtsusest. Laulukoor kandis kõhliku õretaja juhatusel terwe rea laulusid ette, mis kannis hästi tõlasid. Kui suurte tõõde weel asunikude goraniseerimes ka Peterburi külje all teha tuleb, nätab wälte wahelõhtumine, mis selles seisab, et kui laulukoor Internationaali ette kandis, siis publikum

juu ammullt kuulama jäi, piästi aga ei töusnud ja Internatsionaali lõpul tekkis tormiline läteplagin.

Stroonlinna Cesti klubi juures asub lastering. Väinud aastal jäi ringi tegevus väiku, pääasjalikult seepärast, et ringi laste huvidele vastavalt juhtida ei osatud. Nüüd on lapjed aga jälle klubi ümber koondunud ja loodetavasti hakkab ring elama.

Vihkva kubermangus.

Melike Luksi Distriktis walilas oli 7. jaan. s. a. illellidine Cesti asunikude koosolek, kust rohkelt arvul oja võeti. Koosolek algas ühise Internatsionaalig, mida juure waimustusega lauldi. Sm. Wallner käsitas organisceerimise küsimust, rõhutades, et siinjed noored peaksid koonduma kultuurharidusliku ringiteje ümber, et organiseeritud kujul eluga ühes sammuda. Ühes sellega teatas kineleja, et on awatud lugemislaud, kust võib alati kirjandust ja ajalehti saada. Koosolek lõppes ühise lauluga: „Julgesti wennad nüüd tööle“.

Borowitshi kubermangus.

Borowitshi kreisi Tshernishowi asunduses on eestlasi üle 30 perekonna. Asunikude meeoleulu on dige revolutsiooniline. Parteiööst võetakse oja waimustusega. Seni talistas organiseerimist Cesti osakonna puudus kohaliku kollektiivi juures. Wene keelt oskawad asunikud aga puudutituli. Voota on, et ligemal ajal kollektiivi juure Cesti sektion awatakse ja siis astuvad partei-ridasse paljudki, kes seni eemale olid jäänud. Kooli puudus annab end terawalt tunda, kooliealisi lapsi on asunduses üksi 70; kui aga kõiki ümb-ristonmas elawaid eestlasi juure arwata, siis töusjed kooliealiste laste arv 180—140 päälle. Kooli asutamist ta-

ristab eestlakt õpetajate puudus, kuna koolimajas mõits efialgjelt mõisa maja tarwitada. Endises mõisas töötat praegu Cesti konnauna, kus kasutata õu pääte heina ja farjamaa weel 60 tiinu põllumaad. Klubi konnauna kawatjed siis teije mõisa kollba ja praegused konnauna maad jääksid koolile. Konnaunaarid on kohalikude Cesti asunikude lapsjed.

Vähja-Väina kub. Cesti as- nikkude konverents

28., 29. ja 30. jaan. s. a. See oli esimene konverents selles kubermangus, mis pärast imestada ei tule, et siäljed eestlased praegusest ajast täiesti maha on jäänud. Konverentsi päewakorras olero hariduse küsimus ei tekitanud suurt elawust. Etiski nõulis küsimuses wastumõetud resolutsioonis eestkooli asutuste korraldust ja töökooli teostamist, et asunikke kui ta nende lapsi hariduslikul alal arendada.

Siber. Omski kubermangus.

Taara kreisi Vilde külas on üle 50 talu. Asunikud on waimlikelt täitsa maha jäänud. Asunduses puudub koolimaja; kool asub ühe asuniku majas, kes suurema oja oma ruumest koolile andis. Kooliealisi lapsi on ligi 70, neist kaid-koolis ainult wäike oja, sest lastewanemad ei pea koolistatimist lugu. Opetaja juhatusel kawatsetakse siin lähemal ajal ellu kutsuda laulukoor, samuti on ka juba loodud näitetrupe.

Bollwanowka küla on üks wane- maist asundusist. Glatakse rikkaks. Selle pääle waatamata, et seda küla idutuse poolest „kulakute“ küla hulka mõis arwata, seisab ta täiesti ndu-rogude platworenil ja piitkab woutogude- wõimu toetada, mis pärast teda tei-tele Cesti asundustele eestkulluks mõis panna. Wanasewäe näwala puhul topdi wabajahitlikult kottu rohkesti

raha, koduloomi, kasula nahku, riideid, soola, tubakat jne.

Uhes rikkusega kasvas ta asunduses tung hariduse järele. Ehitati omal kulul koolimaja, selle juure wiljapuu-aed, pääle selle rahvamaja.

Tomski kubermangus.

Jurjewi asundus tekkis 1907 a. Majandusline elujärg lestinine, waimline madal. Siberi Politshaki alt wabanemisel algas asunduses haridusline liikumine. Wõbbalainud oktoobrikuul jõudis Tomskist õpetaja kohale. Dapfi läib praegu koolis 29. Pääle selle asutati asundusse weel töörahwa klubi: töörahwa revolutsiooni 3 a. pühaks.

Wambola asunduses algas kultuurharidusline töö ainult 1918 a., kui Cestimaalt Saksa okupatsioonist eest põgenenud sinna asusid. Ehitati koolimaja, kus praegu kool ühe õpetajaga töötab.

Irkutskis.

Suure waewa ja häpingutuse järel on kauaigatsetud Cesti õpetealega kool (esimene Irkutski kubermangus) Cesti tööliste klubi algatusel ellu kutsutud. Peab tunnistama, et kooli awamine nõudis suurt julgust ja ettewõilistust, sest kool awati ilma tarwiliste õperaamatuta ja ka õpetajateta. Kuid selle puuduse eest ei jätetud peatama. Otsiti koolu töö eestiteelset raamatut, mida wõhegi tarwitada wõib. Cesti keelt tundjad klubiliikmed pandi nende seni kasuta wedelemud raamatute abil õpetama lapsi lugema ja kirjutama. Ning iga klubi liige, kes selleks kohane, on lohnastatud seda mis ta õppinud ja oskab, oma jõubumõnda edasi andma kasuwawale noorsuole. Olgu see algatus õigiste asundustele eeskujuks, sest õppimine on waljus.

Perisfei kubermangus.

P a n s k i kreisis, Karbiiski asunduses tähtlas arusaajamate asunikude hul-

gas ainult 1919 a. tähtmine kooli muudatada. Algas töö. Asunikud korraldasid koolimaja ehitamiseks laupäewitiuid ja pühapäewitiuid, ning õigiti talistuste ja raskuste pääle waatamata läks korra oktoobriawoluskoobini kolme aasta mälestuspäewal kooli awada, kus nüüd 58 last õppimas käwad.

Katkaasikas

on Cesti koolisid üleüldse 12. Koolis-käijaid õpilasi 700—800, õpetajaid 20. Koolid on weel walgetaardilise ajajärgu seisukorras. Seni puudus iga-sugune korralbus. Osa õpetajaid ei wasta töökooli illesannetele. On waja haridusosafondade juure Cesti sektsioone ja instruktoreid. Cesti sektsioon awati Kuubani-Mustamere oblasti haridusosafonna juure, kuhu sekkohalt saadetud end. Dudowa haridusosafonna Cesti sektsiooni juhataja sm. Dieff sai, kuna Starwropoli haridusosafonna juure, kus kolmel rahwuswähemusel: lätlastel, eestlastel ja saklastel ainult 2 instruktoreid kohta, ka eestlane instruktor ametisse kinnitati.

Koolitööks on pinda. Asunikud on wõrdlemisi kõige liigategemiste pääle waatamata revolutsioonilised. Kooliruumid on awarad ja paiju wasta-waamad kui kuskil mujal. Suur puudus on kirjandusest ja õpeabindudest. Asunikud jootserwad kirjanduse pääle tormi. Suurem osa õpetajatest januned tutwunemise järele töökooliga.

Üksikude asunduste koolide seiskutorid on järgmine: Bodgorje asundusel on kaks kooli 6 õpetajaga, Siwsonias — üks kool 5 õpetajaga, Sorikala — üks kool 33 õpilase ja 1 õpetajaga jne. Igal pool on algkoolid. Siwsonia asundus tahab II astme töökooli awada, kui peaks kohaseid õpetajaid leiduma. Asunikud on oma wahel pool miljonit rubla koolu pannud, et kedagi Cestimaale (?) õperaamatuid ostma jaata.